
Amra FESTIĆ¹

Carina u funkciji zaštite prava intelektualne svojine

Custom in The Function of Protection of Intellectual Property Rights

Uloga carinske službe u sprječavanju uvoza robe kojom se povrijeđuju prava intelektualne svojine

Sažetak

Intelektualna svojina je pravo na robu i informacije čija ekonomska vrijednost počiva u kreativnosti i intelektuanom radu koji je prethodio materijalizaciji. Iz navedenog proizilaze dvije osnovne značajke intelektualne svojine: nematerijalnost (intelektualni angažman) i ekonomska funkcija (vrijednost potvrdiva na tržištu).

Prava intelektualne svojine podrazumjevaju prava vlasnika ideja, izuma i ostalih vidova kreativnog izražavanja. Užiivaoci ovih prava imaju isti status kao i vlasnici materijalnih sredstava.

I UVOD

Reforma postojećeg BH zakonodavstva u okviru zadovoljenja međunarodnih obaveza radi ispunjavanja uslova za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) u domenu reguliranja pitanja intelektualne svojine okarakterizirana je sinhroniziranjem domaćeg zakonodavstva sa principima i standardima predviđenim Sporazumom o trgovinskim aspektima zaštite prava intelektualne svojine².

¹ mr. sci., šef analitičkog odjela u Sektoru za borbu protiv kriminala i korupcije u Uredu Visokog predstavnika

² Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights - TRIPS

Bosna i Hercegovina je u procesu donošenja zakonske regulative u ovoj oblasti³, odnosno u nacrtu je Zakon o industrijskom vlasništvu u BiH, dok je Nacrt Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH usvojen polovinom juna, na Sjednici Vijeća ministara BiH.

II Uoga carinskih organa u provedbi sporazuma o trgovinskim aspektima zaštite prava intelektualne svojine – TRIPS-a

Sporazum o trgovinskim aspektima zaštite prava intelektualne svojine (TRIPS) koji je stupio na snagu 1. januara 1995. godine, u potpunosti definira sva pitanja iz oblasti intelektualne svojine. Pod pojmom intelektualne svojine, Sporazum obuhvata: autorska prava i srodna prava, znak podoban za razlikovanje roba i usluga (žig), oznake koje označavaju geografsko porijeklo (geografske oznake), novi oblik proizvoda (industrijski dizajn), pronalaska (patent) uključivo sa pronalascima nove vrste biljaka, šeme integrisanih kola (čipovi) i tajne informacije koje se odnose na trgovačke tajne i rezultate istraživanja.

Sporazum o trgovinskim aspektima zaštite prava intelektualne svojine decidno predviđa standarde, provedbu i rješavanje sporova u pomenutom domenu.

1. Sporazumom su postavljeni minimalni standardi zaštite prava intelektualne svojine. Predviđena je posebna zaštita za svaki pojedinačni vid intelektualne svojine, odnosno precizno je utvrđen predmet zaštite, ostvarivanje prava vlasnika i izuzeci, kao i minimalno trajanje zaštite. Standardi postavljeni Sporazumom su sinhroni sa materijalnopравnim obavezama koje proizilaze iz osnovnih konvencija Svjetske organizacije za zaštitu prava intelektualne svojine (WIPO), Pariške konvencije o zaštiti prava industrijske svojine (Paris Convention) i Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela (Berne Convention).
2. Drugi dio se odnosi na uvođenje domaćih procedura i zaštitnih mjera za provedbu zakona o zaštiti prava intelektualne svojine. U Sporazumu su predstavljeni načelni principi upotrebljivi za svaki segment procesnog

³ Pristupanjem međunarodnim ugovorima i konvencijama kojima je uređena ova oblast, te deponovanjem deklaracije o kontinuitetu prava bivše SFRJ, BiH je 1992. godine iskazala interes da se uključi u grupu zemalja sa modernim i savremenim zakonodavstvom u ovoj oblasti.

prava vezanog za zaštitu intelektualne svojine. Osim navedenog, sadržane su i odredbe građanskog i upravnog procesnog prava i zaštitne mjere, privremene mjere, posebni preduslovi vezani za mjere na granici, kao i karakteristični postupci i zaštitne mjere iz područja krivičnog prava. Sve pobrojane odredbe su u funkciji omogućavanja nosioca da ostvari svoja prava.

3. Sporovi se riješavaju u saglasnosti sa odredbama Svjetske trgovinske organizacije.

Mjere koje poduzimaju carinski organi u domenu zaštite prava intelektualne svojine, predstavljeni su u Glavi 4 Sporazuma o trgovinskim aspektima zaštite prava intelektualne svojine, u članovima 51-60.

U dijelu koji se odnosi na dosljednu primjenu odredbi Sporazuma, naročito je naglašena potreba za efikasnim djelovanjem organa za primjenu zakona. Prema Članu 51. Sporazuma, roba⁴ koja se mora podvrgnuti posebnim carinskim mjerama radi zaštite prava intelektualne svojine obuhvata prvenstveno robu čijim se uvozom povrijeđuju prava znaka (žig) i autorstva (piratstvo). Svaka država ima pravo da revidira listu roba koje podliježu mjerama carinskih organa radi zaštite prava intelektualne svojine.

Prema odredbama Sporazuma, svaka država propisuje "nadležno tijelo" kojem nosilac prava (aplikant) podnosi prijavu sa adekvatnim dokazima o povredi prava i detaljnim opisom robe, kako bi ista bila lako prepoznatljiva carinskim organima. Nadležni organ rješava po prijavi, obaviještava aplikanta o vrsti i vremenskom trajanju odluke i instruiira carinske organe o daljim pravcima djelovanja. Sporazumom se uvodi sistem rješavanja po aplikaciji nosioca prava, ali se istovremeno ostavlja pravo državama da autonomno odluče o uvođenju ex officio tretmana aplikacije (po službenoj dužnosti).

Pomenute odredbe sporazuma su privremene mjere carinskih organa na zaustavljanju uvoza robe kojim se povrijeđuju prava nosioca intelektualne svojine. U namjeri zaštite od zloupotreba, Sporazumom je predviđena obaveza obezbjeđenja garancije ili ekvivalentne nadoknade za eventualnu zaštitu interesa branioca i nadležnog organa, koja ne može biti takve prirode da

⁴ Ovo se isključivo odnosi na robe komercijalnog karaktera, a nikako na robu sadržanu u ličnom prtljagu putnika (*de minimis* uvoz)

zaustavi korištenje instituta žalbe (aplikacije) u cilju zaštite prava intelektualne svojine. Uvoznik i nosilac prava moraju biti odmah obaviješteni o zadržavanju robe. U slučaju da nosilac prava propusti da u roku od deset dana inicira nadležni postupak, roba će biti oslobođena.

Nadležni organ mora omogućiti nosiocu prava da inicira privremeno zadržavanje robe radi provjere navoda iz žalbe. Ukoliko se ustanovi istinitost navoda, nosilac prava može biti obaviješten i o eventualnim drugim subjektima u distributivnom ciklusu, kako bi se protiv pomenutih poduzele odgovarajuće mjere.

U kaznenim odredbama je predviđeno da nadležni organ u cilju zaštite nosioca prava, može narediti uništavanje ili stavljanje robe kojom se povrijeđuju prava intelektualne svojine, van prometa. U slučajevima kada se radi o robama čijim se uvozom povrijeđuju prava na znak (žig), nadležni organ ne može dozvoliti reeksport takve robe u neizmjenjenom stanju ili je podvrgnuti drugoj carinskoj proceduri, osim u iznimnim situacijama. Ovakvim odredbama se omogućava nosiocu prava da ostvari naknadu štete u građanskoj parnici, a optuženoj strani da traži preispitivanje postupka od strane nepristrasnog organa.

III Mjere carinskih organa bih u kontekstu zaštite prava intelektualne svojine

Nakon usaglašavanja stavova u vezi načina aktivnog uključenja carinskih organa na spriječavanju uvoza robe kojom se povrijeđuju prava intelektualne svojine (counterfeiting and piracy) između članica GATT-a, Svjetske organizacije za zaštitu prava intelektualne svojine (World Intellectual Property Organization - WIPO) i Svjetske carinske organizacije, (World Customs Organisation - WCO), sačinjen je Model zakon o carinskim ovlaštenjima na primjeni Sporazuma o trgovinskim aspektima zaštite prava intelektualne svojine.

Struktura Modela zakona je slijedeća: Definiranje pojmova; Postupak podnošenja aplikacije na rješavanje carinskom ili drugom nadležnom organu; Mjere koje poduzimaju carinski organi i Međunarodna saradnja.

Uvidom u raspoloživu predloženu zakonsku regulativu iz oblasti zaštite intelektualne svojine (Zakon o industrijskom vlasništvu

u BiH i Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH), zaključujemo da su u dijelu zakona koji regulira mjere carinskih organa načelno definirane obaveze carinskih organa na planu prevencije uvoza robe kojom se povrijeđuju prava intelektualne svojine. Opažamo da je predlagač nacрта uvažio osnovne postavke TRIPS-a (osim odstupanja u vremenskom roku za obavezno podnošenje tužbe ili pokretanja drugog postupka od strane nosioca prava) i obavezao na donošenje posebnog propisa o postupku pred carinskim organima.

U procesu donošenja propisa o postupanju carinskih organa u vezi sa zaštitom intelektualne svojine, neophodno je imati u vidu posebne karakteristike mjesta i uloge carinske službe. Polazeći od aktivne uloge carinske službe u sprječavanju uvoza robe kojom se povrijeđuju prava intelektualne svojine, domen carinskih ovlaštenja mora biti jasno definiran, da bi se omogućio nastavak slobodnog kretanja originalne robe. U tom smislu, Model zakon u izvjesnoj mjeri ograničava virtualnu ulogu carinskih organa.

Summary

Intellectual property is right to goods and information whose economic value is based on creativity and intellectual work that preceded materialization. From the above we can deduct two main characteristics of intellectual property: non/material (intellectual work) and economic function (market confirmed value).

Rights of intellectual property consider rights of the idea owner, patents and other means of creative research. Those who have these rights have the same status as owners of material resources.